

ANALÝZA WWW DOTAZNÍKŮ POLITICKÝCH POSTOJŮ S OHLEDEM NA JEJICH VYUŽITELNOST V ČR¹

Josef Lukas

Úvod

Tento text navazuje na *Rešerši trhu se zaměřením na firmy, zabývající se volebními systémy* (2006), rozšiřuje a doplňuje ji o některé další sledované dotazníky dostupné na internetu. K již zmiňovaným a popisovaným dotazníkům, zaměřeným na zjišťování politických postojů občanů v souvislosti s postoji stran k určitým tématům (*VoteMatch Europe*), jsme v této studii přidali analýzu dalších dotazníků, které pocházejí z odlišných politických prostředí a zároveň jsme se pokusili shrnout různé způsoby dotazování. V průběhu analýzy konkrétních dotazníků jsme její výsledky dávali do možných souvislostí s naší politickou realitou.

Nově rozebírané dotazníky byly:

Politický kompas (*The Political Compass*) <http://www.politicalcompass.org/index>

P-test (II-TECT) <http://www.politicalpsychology.spb.ru/frame.htm>

Politický kvíz (*World's Smallest Political Quiz*) <http://www.theadvocates.org/quiz.html>

VoteMatch Quiz <http://www.speakout.com/VoteMatch/senate2006.asp?quiz=2008>

Při analýze dotazníků jsme sledovali především jejich následující charakteristiky:

- Počet otázek v dotazníku
- Témata, jimž jsou dotazy věnovány
- Jak jsou postaveny (formulovány) dotazy
- Jaké jsou možnosti odpovědí na dotazy
- Jaká je podoba výstupů dotazníků (i zda opravdu o něčem vypovídají)

Úvodem se krátce zastavíme u problematiky témat a formulací otázek v analyzovaných zahraničních dotaznících. Byť jsou často dotazníky deklarovány jako univerzální, ve skutečnosti odrážejí specifickou politického a kulturního prostředí, v němž vznikly. Existuje určitý okruh témat, které jsou do značné míry společné pro většinu demokratických států tzv. západního civilizačního okruhu. Ovšem již ve formulování otázek k těmto tématům můžeme nacházet odlišnosti a dokonce lze identifikovat témata, typy otázek i jejich formulací, které jsou specifické pro konkrétní stát a které jsou pro něj v danou chvíli aktuální a nosné. Spojení slov *v danou chvíli* bychom rádi zdůraznili, protože vedle relativně stabilních politických problémů existují problémy specifické, které mají v určité zemi a daném období obecněji sdílenou potřebu jejich vyřešení.

¹ Tato stať vznikla v rámci programu **EUREKA**, konkrétněji projektu **ELECTA** (OE 218 – Expertní volební systém pro občany, 2006-2008, MSM/OE <http://aplikace.isvav.cvut.cz/projectDetail.do;jsessionid=4A1B8D2E803389A96037B4948890D63E?rowId=OE%20218>).

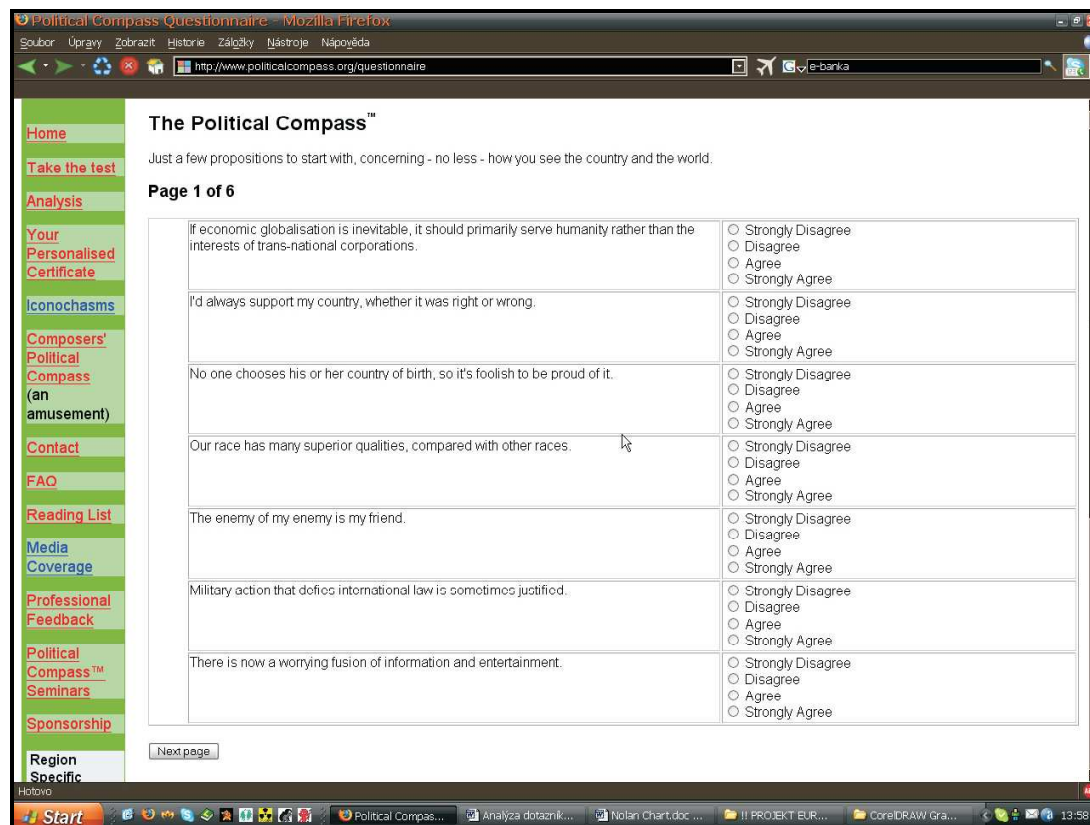
Otázky, nacházející se v námi sledovaných dotaznících, lze pracovně rozdělit do tří kategorií, které charakterizují možnost využití otázek v našem politickém prostředí:

- otázky *přenositelné* – lze je, případně po určité malé úpravě, využít pro naši republiku
- otázky *částečně přenositelné* – týkají se tématu, které je občanům našeho státu blízké, ovšem musejí být do různé míry přeformulovány
- otázky *nepřenositelné* – problematika, jíž se týkají, je u nás neaktuální (např. již byla uspokojivě vyřešena); odráží odlišný politický systém; je výrazem odlišného chápání souvislostí či přímo výrazem odlišné mentality občanů (v této souvislosti se hovoří o národní mentalitě, identitě případně národním charakteru, který je formován odlišným historickým vývojem různých národů).

Příklady otázek, které by bylo možné přiřadit do jednotlivých kategorií, budeme prezentovat v průběhu analýzy jednotlivých dotazníků.

1. The Political Compass

Obrázek 1 Ukázka první stránky dotazníku



Political Compass (dále v textu PolC) předkládá 47 tvrzení, která jsou členěna do šesti tématických oblastí:

- obecný pohled respondenta na svou zemi a svět
- ekonomické otázky
- osobní sociální hodnoty (vzdělávání, nezaměstnanost, drogy)
- širší sociální kontext (kriminalita, etika, občanská práva)
- otázky víry
- otázky sexu a sexuální orientace

Tvrzení jsou často poměrně vyhraněně formulovaná (na naše poměry). Pokud bychom takto formulované otázky předložili například našim stranám, jejich vyjádření by většinou bylo neutrální. Např. tvrzení *Vždy bych podporoval svou zemi, ať by to bylo správné či špatné*- v realitě malé středoevropské země je nejpravděpodobnější variantou nějaká forma kompromisu. Ať již z hlediska mezinárodní či vnitřní politiky se obecně u našich politiků i občanů povětšinou objevuje směřování ke kompromisu, ke „zlaté střední cestě“, která ovšem často nepřináší žádná realizovatelná řešení.

Striktní formulace některých tvrzení v PolC již sama o sobě může vyvolávat různé, většinou negativní asociace. S ohledem na naše kulturní prostředí se zdá, že již samotná forma některých předložených tvrzení se jeví téměř nepřijatelnou (i když někteří lidé v podobných dimenzích stále více či méně uvažují!). Následující příklady tak mohou patřit mezi nepřenositelná tvrzení.

Příklad 1: *Naše rasa má ve srovnání s jinými mnoho lepších vlastností.*

- V současné reálné politice je vůbec nějaké uvažování o nadřazenosti ras nemyslitelné (nemluvíme zde ovšem o soukromých a leckdy i neuvědomovaných přesvědčeních, že „my“ jsme lepší než „oni“ – ať již je tím míněno cokoliv☺)
- Dotazník vyplňují různé národnostní či rasové menšiny ve státě, takže by každá z těchto skupin odpovídala sama za sebe. V konečném důsledku by tato otázka snad mohla být ukazatelem míry xenofobie a rasových předsudků ve státě.

Příklad 2: *Matky mohou budovat svoji kariéru, ale jejich prvořadou povinností je být ženou v domácnosti.*

- Z hlediska našeho současného přístupu k otázce rovnoprávnosti postavení muže a ženy, kdy např. již i muž může být na mateřské dovolené, se jeví toto tvrzení jako poněkud archaické. Je ovšem nutné říci, že z pohledu konzervativní ideologie je myšlenka *matky* – „*strážkyně krbu*“ jednou ze stěžejních, protože podle tzv. tradičních hodnot je rodina základem státu.

Příklad 3: *Nikdo si nemůže myslet, že je „od přírody“ homosexuální.*

- Toto tvrzení je v našich podmínkách jedním z nejméně přijatelných (v USA, pro které se zdá být PolC hlavně koncipován, je toto téma ovšem zcela „přirozeným“..). V určitém smyslu jde tato otázka i proti vědeckému poznání, naznačováním toho, že homosexualita je něčím nepřirozeným, tedy nemocí či přímo úchylkou.

Příklad 4: *Nemůžete být morální bez toho, aniž by jste byli věřící.*

- Pokud pomineme otázku překladu, který by mohl být poněkud „mírnější“, je zmiňované tvrzení pro naše podmínky poměrně velmi sekulárního státu téměř na hranici urážky. Pokud by si jej člověk přečetl mimo rámec dotazníku, ve kterém má svoji funkci, možná by přemýšlel o nenormálnosti autora. Také vzhledem k tomu, že sami autoři PolC (které ovšem nejde moc zjistit) tvrdí, že dotazník je určen pro západní státy, je toto tvrzení velmi neobvyklé. Souhlasné stanovisko totiž zcela jistě zaujmou fundamentalističtí muslimové, považující vše mimo víry v Alláha za nemorální?

Na Příkladech 3 a 4 lze také popsat jeden z poměrně vážných nedostatků ve způsobu předkládání některých tvrzení v dotazníku PolC. Hovoříme o takto postavených otázkách a tvrzeních jako o sugestivních, protože již samotná jejich formulace se jakoby snaží obsáhnout

v sobě „správnou“ odpověď. Pokud již odhlédneme od celkové spornosti tvrzení v Příkladu 4, pouhé jeho přeformulování dokáže učinit daný dotaz přijatelnějším – např. *Člověk může být velmi morálním, i když není zároveň věřícím*. Podrobněji se tématu dotazníkových otázek a tvrzení věnuje samostatná stať.

Co se týče možných odpovědí na otázky (tvrzení) v PolC, nabízí dotazník možnosti:

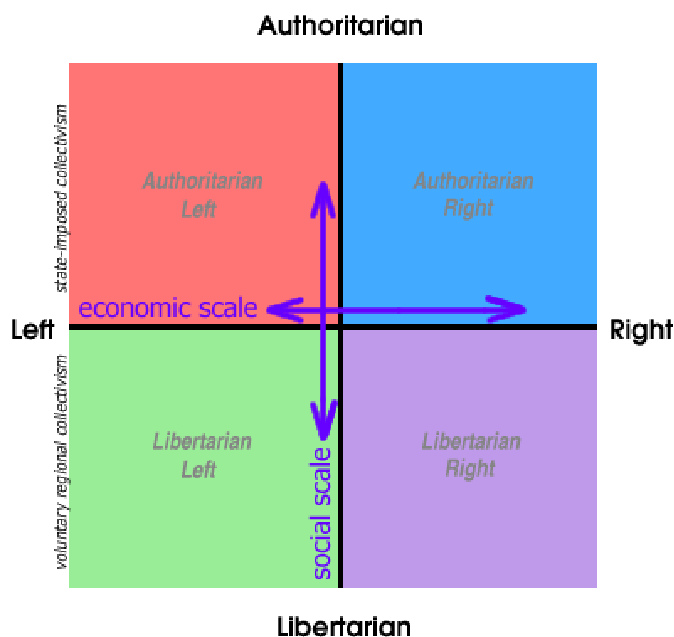
- zcela nesouhlasím
- nesouhlasím
- souhlasím
- zcela souhlasím

(V případě využití tohoto způsobu dotazování v naší verzi dotazníku se jeví vhodnější varianta, která se používá častěji a je tvořena čtyřbodovou škálou *nesouhlasím – spíše nesouhlasím – spíše souhlasím – souhlasím*)

PolC nenabízí varianty odpovědí neutrální (nemohu se rozhodnout) či nevím, které především při nadměrném výskytu výrazně snižují možnost dotazníku přiměřeně popsat politické postoje občanů a míru souhlasu těchto postojů s konkrétní politickou stranou. Menší vhodnost „nulových“ odpovědí může být ozřejmena na příkladě předpokládaných odpovědí politiků, které by mohly být vedeny snahou vyjadřovat se pokud možno neurčitě a pro vytvoření využitelného profilu strany by tedy byly nepoužitelné (viz výše zmiňovaná otázka kompromisu).

Po vyplnění dotazníku je výstupem PolC dvojdimenzionální graf, na kterém je naznačena pozice občana, která jej umísťuje na sociální a ekonomické ose (viz Obrázek 2). Respondent pak může porovnat svoji pozici s pozicí např. různých politiků či různých stran v různých zemích. Jak jsme zmínili již výše, autoři PolC tedy předpokládají, že dotazník má univerzální platnost.

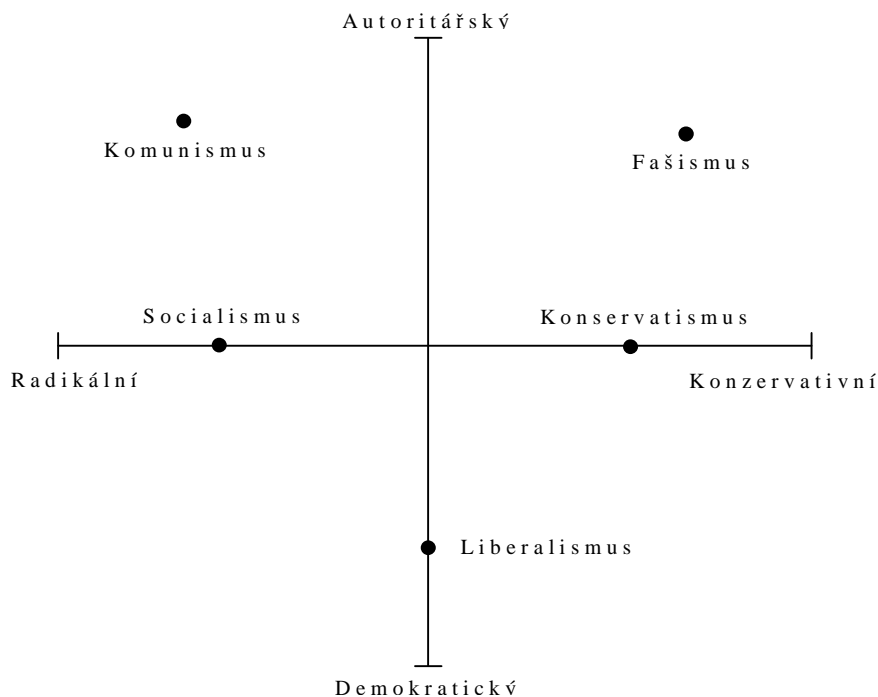
Obrázek 2: Výstup dotazníku PolC



Autoři PolC pravděpodobně vycházejí, byť to opomněli zmínit, z práce psychologa Hanse Eysencka (1968), který různé přístupy k hodnocení a kategorizaci politických ideologií

spojuje ve své dvoufaktorové teorii (viz Obrázek 3). Klasické levo–pravé spektrum je tak podle něj charakterizováno R-faktorem, který signalizuje u ideologie různou míru radikalismu, tedy různý přístup ke změnám ve společnosti. Druhý faktor, nazývaný Eysenckem T-faktorem je typický rozdílným přístupem člověka ke skutečnosti– přístupem otevřeným nebo uzavřeným („měkkým“ nebo „tvrdým“). Charakteristiku jeho dvou pólů přejímá od W. Jamese, u nějž se „měkký“ (tender-minded) pojí s takovými vlastnostmi individua jako jsou: idealismus, intelektualismus, racionalismus, optimismus či svobodná vůle, kdežto „tvrdý“ přístup (tough-minded) je materialistický, empirický, pesimistický, fatalistický.

Obrázek 3: Eysenckův dvojdimenzionální model



2. P-test (II-TECT)

Tento test byl vytvořen vědci z Petrohradské univerzity na základě analýzy politické situace v Rusku před volbami v roce 2003. Byl určen ke srovnání pohledu voliče s pohledem stran na řešení aktuálních problémů, přímo v jeho úvodu je řečeno, že tento test voličům ukáže, které politické strany přemýšlejí o problémech jako oni. P-test vznikl pouze na základě podrobné analýzy programů jednotlivých stran, není v něm tedy přímý odraz aktuálních názorů strany. Stojíme tak před otázkou, nakolik jsou schopny obecné programy politických stran odrážet skutečné postoje těchto stran a jejich představitelů – vždy bude záležet právě na *míře obecnosti* programů (tedy jak podrobně jsou v nich zpracovány odpovědi na aktuální politická témata).

Obrázek 4: Okno s otázkami P-testu

| СВОБОДЫ ЛИЧНОСТИ | | | | | |
|------------------|----------------------------------|--|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| № | Тема | Вопрос | Да | Затрудняюсь ответить | Нет |
| 1 | Аборты | Женщина имеет право сама принимать решение об аборте? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 2 | Образование | Единый государственный экзамен должен дать право выпускникам школ поступать во все университеты России без экзаменов? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 3 | Здравоохранение | Граждане сами несут ответственность за состояние своего здоровья, и не должны перекладывать ее на государственное здравоохранение? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 4 | Школьное обучение | Родители имеют право сами решать, в какую школу ходить их детям, и изучать им основы религии или не изучать? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 5 | Европа | Россия не является членом ЕС, но ее граждане имеют право обращаться в Европейский суд? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 6 | Права на владение личным оружием | Граждане России имеют право на владение огнестрельным оружием? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 7 | Преступность | Граждане России имеют право требовать восстановления смертной казни в стране для убийц? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 8 | Наркотики | Граждане имеют право покупать, хранить и употреблять слабые наркотики? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 9 | Гражданские права | Гражданин России имеет право выбирать для себя или службу в армии, или альтернативную гражданскую службу? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 10 | Иммиграция | Любой иностранный гражданин может приехать в Россию для работы, учебы, проживания? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 11 | Принципы и ценности | В России необходимо ввести наказание за отказ избирателей голосовать на выборах? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 12 | Война и мир | Объявление войны и мира является правом государства, а граждане обязаны исполнять свой воинский долг? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

| ЭКОНОМИЧЕСКИЕ СВОБОДЫ | | | | | |
|-----------------------|--------------------|--|-----------------------|-----------------------|-----------------------|
| № | Тема | Вопрос | Да | Затрудняюсь ответить | Нет |
| 1 | Внешняя политика | Благополучие каждого гражданина России улучшится после вступления страны во Всемирную Торговую Организацию и выполнения условий ЕС, ВВ, МВФ? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 2 | Бюджет и экономика | Граждане России имеют право отказаться от обязательного страхования своих автомобилей и имущества? | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |
| 3 | Оборона | Армия России должна комплектоваться на основе закона о всеобщей воинской | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> | <input type="radio"/> |

P-test je tvořen 24 otázkami, jež jsou rozčleněny do dvou základních oblastí, které se týkají: 1) osobních svobod; 2) ekonomických svobod. V každé oblasti, které jsou mimochodem velmi široké, je vždy představeno určité aktuální téma či spíše jeho obecné označení, protože až následující otázka objasní, co je obsahem toho kterého tématu. Na tuto otázku různé strany (prostřednictvím svých programů) odpovídají různě a kombinace určitých odpovědí na určité otázky umožňuje orientační zařazení politické strany a posléze i respondenta dotazníku do tzv. *politického pole* (jeho popisu se budeme věnovat později).

Formulace otázek v P-testu je vcelku vhodná, velká část z nich je uvozena slovním spojením „*Občané Ruska mají právo...*“. Negativně postavené či příliš sugestivní otázky se na první pohled nevyskytují, zvláště ve srovnání s PolC. Přesto lze v jejich formulacích najít skrytou určitou míru sugestivnosti (záměrně či nezáměrně odrážející něco z názorů autorů

testu), což se projevuje již v tom, že otázky (byť jsou zakončeny otazníkem) se zdají být spíše tvrzeními.

Příklad:

- Znění v P-testu: *Občané Ruska mají právo vlastnit střelnou zbraň?* (slovosled není jako otázka)
- Správněji by asi mělo být: *Mají občané Ruska právo vlastnit střelnou zbraň?*
- Tvrzení v P-testu, i když je „pozitivně“ uvozeno, svým způsobem opět nepatrně navádí k odpovědi.

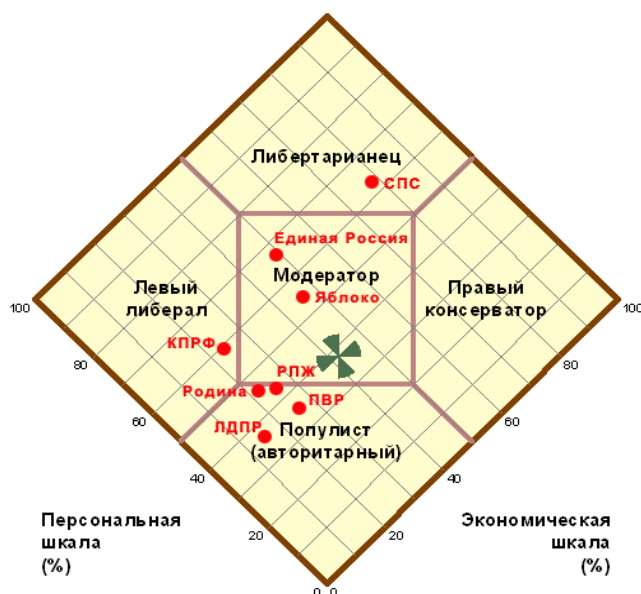
V P-testu se vyskytují i některé nepřenositelné otázky, zvláště ty, které souvisejí s problematikou armády, kdy v Rusku byla řešena otázka profesionalizace armády (která již u nás proběhla). Také otázka vlastnictví střelné zbraně by v našich podmínkách byla zbytečná.

Možné odpovědi na otázky tvoří škálu *ano – nedokážu odpovědět – ne*, na rozdíl od PolC se zde tedy vyskytuje neutrální varianta odpovědi. V této souvislosti autoři zdůrazňují, že i když občan není sympatizantem či členem některé politické strany (ani nezná její program), přesto má na určitou politickou otázku nějaký názor, který se shoduje s názorem některé z politických stran. Obecněji řečeno, dokonce i *nezájem* o určitá témata politiky (odrážející se v *nedokážu odpovědět*) může být typem politického postoje, může např. znamenat, že dané téma není pro konkrétního občana podstatné (i to, že opravdu neví jestli mají mít Rusové zbraně se nakonec může stát podstatné i pro něj – pokud by např. zvítězila strana, která uvolnění zbraní prosadí, může vzrůst zločinnost, což se dotýká i jeho).

Výstupem P-testu je *politické pole*, které respondentovi ukáže, která strana je mu svými názory nejbližší (viz Obrázek 5). Je rozčleněno na 5 částí (pozic):

- pravicově konzervativní
- levicově liberální
- libertariánské
- autoritářské
- středové (tzv. pozice „*moderátora*“).
-

Obrázek 5: Politické pole P-testu



V samotném dotazníku a pokynech k němu chybí ovšem podrobnější charakterizování většiny pozic, výrazněji je zpracována pouze centrální pozice, pro kterou jsou přiměřeně důležité i osobní i ekonomické svobody. K popisu zbylých pozic se dostaneme při analýze následujícího dotazníku, postaveného na modelu Davida Nolana, jednoho ze zakladatelů americké libertariánské strany, jelikož autoři P-testu na tomto modelu stavěli (zdá se být poněkud paradoxním, že dotazník, určený pro Rusko s tradičně pozitivním vnímáním silné role státu, je založen na práci zakladatele strany, jejímž hlavním programovým bodem je právě pokud možno maximální snížení vlivu státu na občany).

3. World's Smallest Political Quiz

Tento dotazník či spíše kvíz (viz. Obrázek 6) vychází z modelu již zmiňovaného Davida Nolana, kterému připadalo tradiční pravo-levé členění politických stran jako nedostatečné pro popis přístupu stran k různým problémům a vytvořil proto vlastní dotazník *Nolan Chart* (podrobněji viz <http://www.friesian.com/quiz.htm#text-1>).

Kvíz tvoří pouhých 10 otázek, rozdělených do dvou oblastí, týkajících se osobních a ekonomických práv občanů. Otázky jsou jasně formulovány, mají podobu tvrzení a některé z nich připomínají svojí formulací hesla (např. *Konec vládním bariérám mezinárodnímu volnému trhu*). Na jejich podobě se opět, v tomto případě již evidentně, odrážejí politické názory tvůrců kvízu, kdy je otázka „položena“ téměř prostřednictvím hesla libertariánské strany. Možné odpovědi na tvrzení kvízu leží na škále od *souhlasu* přes variantu *možná* k *nesouhlasu*. Prostřední možnost odpovědi není v tomto případě zcela neutrální, občan neodpovídá, že neví, ale že pravdivost tvrzení „možná“ připouští (v tištěné verzi kvízu však u odpovědi *možná* nalezneme v závorce i variantu *nevím*). Možná přenositelnost většiny otázek je minimální, protože u nás neexistuje výraznější politické uskupení, které by bylo od ostatních odlišitelné např. na základě snahy o zrušení občanských průkazů (v kvízu je otázka *Neměly by být žádné národní průkazy totožnosti*).

Výsledek se objeví opět ve formě přehledného schématu (v P-testu bylo nazváno politickým polem), ve kterém je občanova pozice vyznačena červeným bodem, ukazujícím, kde se asi občan na politickém spektru nachází (viz Obrázek 7).

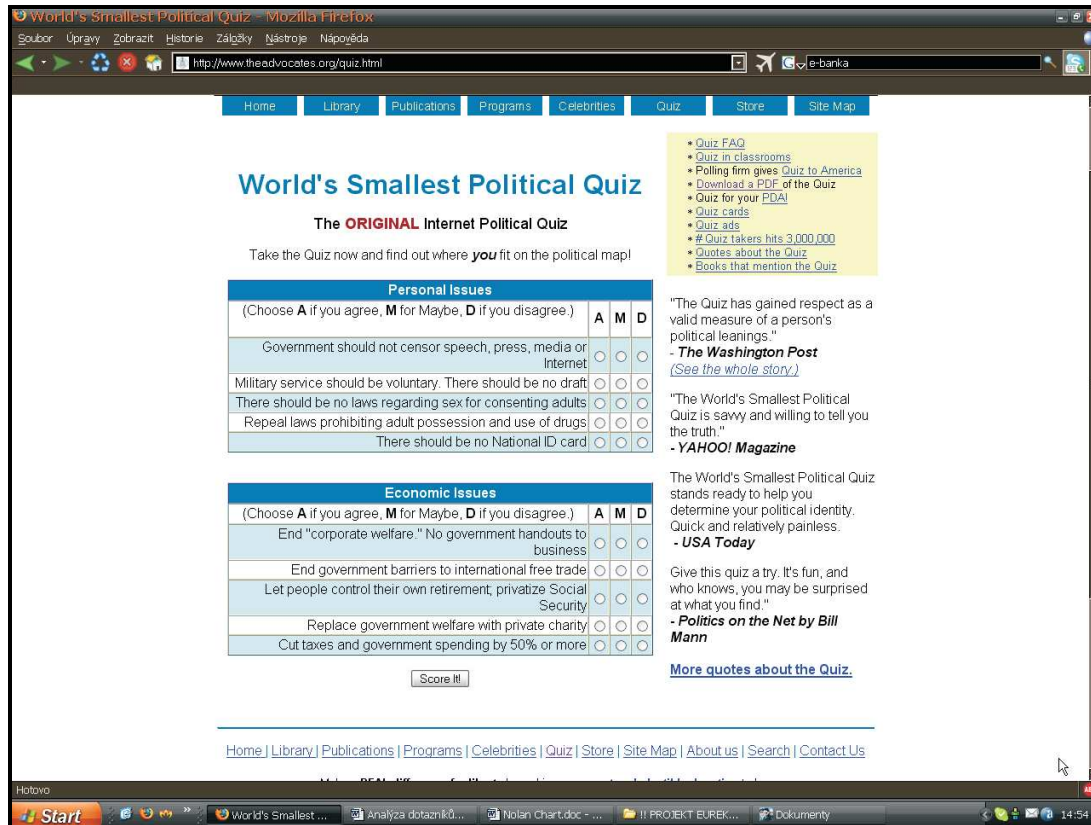
Charakteristiky jednotlivých pozic:

- *libertarián* – je pro maximální osobní i ekonomické svobody a minimální vliv státu
- *levicový liberál* – osobní svobody jsou pro něj důležité, v ekonomické oblasti podporuje vliv státu
- *pravicový konzervativce* – je pro svobodný trh, ovšem v oblasti osobních svobod se kloní k tradicím a morálním hodnotám
- „*centrista*“ – je pro vyvážené osobní i ekonomické svobody, preferuje tzv. „praktická řešení“ aktuálních problémů
- „*statista*“ (jako ten, kdo podporuje státní plánování) – míru ekonomické i osobní svobody podle něj určuje stát jakožto nezpochybnitelná autorita

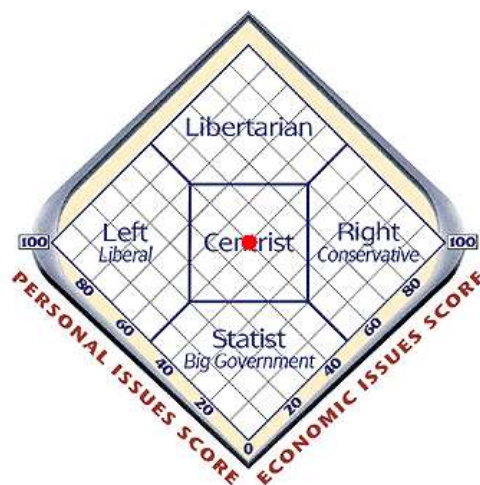
Kvíz neposkytuje vodítko pro srovnání pozice občana s pozicí konkrétní strany, nabízí pouze procentuální rozložení pozic těch, kteří kvíz vyplnili. Autoři kvízu si jsou vědomi jeho orientačního charakteru a sami vhodně poznamenávají, že jejich „produkt“ zjišťuje pouhé tendence a ne stoprocentní pravdy. U ostatních dotazníků se s otevřenými poznámkami o omezeních nesetkáme, nabízí se otázka po *tvůrcích* dotazníků – jaká asi byla jejich motivace, jaké názory zastávají oni sami, případně kdo si u nich vytvoření dotazníku objednal. Z vědeckého hlediska je takovýto přístup nekorektní (příkladem může být hlavně PolC) –

pokud se dotazník vydává za objektivní a vědecky zpracovaný, mělo by být zcela jasně řečeno, *kdo* ho vypracoval, *z jakých* pramenů čerpal, *zda* a s jakým výsledkem byl dotazník ověřen.

Obrázek 6: World's Smallest Political Quiz



Obrázek 7: Podoba prezentace výsledku politického kvizu World's Smallest Political Quiz



4. VoteMatch Quiz

Tento dotazník vychází ze stejného principu jako P-test a World's Smallest Political Quiz, takže již nebudeme zmiňovat příliš podrobností. Systém Votematch Quiz je americkou obdobou evropských dotazníků a používá se při hodnocení různých politických souvislostí a událostí v USA. Námi analyzovaný dotazník je jedním z nejnovějších (je dostupný na <http://www.speakout.com/VoteMatch/senate2006.asp?quiz=2008>) a týká se amerických prezidentských kandidátů pro rok 2008. Hlavní odlišnost od předchozích dotazníků tedy spočívá v tom, že po zodpovězení 20 otázek, které se věnují aktuálním tématům americké politiky (jsou v mnohém podobné tématům řešeným v PolC), respondent zjistí nejen svoji pozici na stejném schématu jako u politického kvizu (srov. Obrázek 7), ale může tuto pozici srovnat s prezidentskými kandidáty (viz Obrázek 8).

To předpokládá, že všichni politici vyplní stejný kviz se stejnými otázkami. Potom je v tomto systému možné zjistit nejen přibližnou pozici kandidáta, který je respondentovi názorově nejbližší, ale uchovávat odpovědi politiků na konkrétní dotazy, jež si poté občan může přečíst. Vlastně kdokoli na internetu může zjistit konkrétní názor těchto politiků i na velmi konkrétní dotazy. Pro naše politické prostředí je tento typ dotazníku problematictější využitelný (o nepřenositelnosti otázek již není třeba diskutovat), protože odpovědi jednotlivců jsou daleko závaznější než odpovědi stran prostřednictvím jejich mluvčích (vždy mohou např. říci, že před půl rokem měli jiný názor, protože bylo jiné předsednictvo).

Obrázek 8: Představení prezidentských kandidátů ve VoteMatch Quiz

| Scores & Analysis | Candidate | More Information |
|---|--|---|
| <p>Click on 'Social' and 'Economic' for analysis of your answers compared to each candidate's answers.</p> <p>Total 0% </p> <p>Social 0% </p> <p>Economic 0% </p> | <p> Joe Biden Democratic Sr Senator (DE)</p> | <p>Biographical Profile Joe Biden's answers Joe Biden's stances</p> |
| <p>Total 0% </p> <p>Social 0% </p> <p>Economic 0% </p> | <p> Sam Brownback Republican Sr Senator (KS)</p> | <p>Biographical Profile Sam Brownback's answers Sam Brownback's stances</p> |
| <p>Total 0% </p> <p>Social 0% </p> <p>Economic 0% </p> | <p> Hillary Clinton Democratic Jr Senator (NY), former First Lady</p> | <p>Biographical Profile Hillary Clinton's answers Hillary Clinton's stances</p> |
| <p>Total 0% </p> <p>Social 0% </p> | <p> Chris Dodd Democratic Sr Senator (CT)</p> | <p>Biographical Profile Chris Dodd's</p> |

Závěr

Již na základě analýzy tohoto poměrně nevelkého počtu dotazníků lze vcelku spolehlivě odhalit základní problematické body, které se při tvorbě podobného měřicího nástroje vyskytují a na které budeme muset při přípravě naší verze dotazníku brát zřetel – měli bychom, pokud to bude možné, se jim vyhnout či s jejich problematickostí alespoň počítat.

Především se zcela jasně prokázalo, že u zahraničních dotazníků se sice můžeme nechat inspirovat obecnějšími tématy, avšak jednak témata konkrétnější a daleko více jednotlivé otázky jsou pro každý stát specifické. Totéž platí i v případě, že by se plánovala příprava dotazníků, určených např. pro naše komunální volby – názory místních organizací stran budou odlišné od „centra“ a již samotné problémy řešené místními politiky a jejich voliči budou odlišné.

Specifičnost témat a problémů znamená pro přípravu naší verze dotazníku dokázat již při jeho koncipování odlišit témata stabilnější a dočasná. Stanoviska stran k základním politickým problémům pochopitelně součástí dotazníku být musí, avšak reflektování dočasných, aktuálních témat z něj může učinit opravdu reálně využitelnou pomůcku pro snadno zjistitelnou míru identifikace konkrétního voliče s konkrétní stranou. To je ovšem velmi závislé na ochotě politických stran spolupracovat a pokud možno jasně formulovat svá stanoviska k námi předloženým otázkám a to vše ještě dělat průběžně (?). Zjišťování stanovisek stran pouze z jejich programů (tak jak vznikl P-test) je podstatně méně vhodné, mimo jiné z toho důvodu, že programy (částečně mimo předvolebních) téměř žádná stanoviska k aktuálním otázkám neobsahují.

Ovšem v případě navázání dobrých kontaktů se stranou je jedním z možných přínosů procesu vytváření (a poté aktualizování!) dotazníku právě získání jednoznačnějších vyjádření stran k určitým problémům. V současnosti se zdá, že právě nejasnost postojů stran je hlavním důvodem stále se zvyšujícího nezájmu o volby a politické dění obecně. Jasně formulované postoje stran ke konkrétním politickým otázkám mohou ve svém důsledku zvýšit zájem občanů o politické dění mimo jiné tím, že jim usnadní rozhodování. V současnosti se účast ve volbách občas jeví jako rozhodování mezi „nejasným špatným“ a „nejasným horším“. Tato tzv. volba „menšího zla“ není v případě správy státu právě ideálním řešením.

Prameny:

Almond, G., A. – Verba, S. (1989). *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Newbury Park: Sage.

Eysenck, H., J. (1968). *The Psychology of Politics*. London: Routledge and Keagan.

Schuman, H., Presser, S. (1996). *Questions and Answers in Attitude Surveys*. Thousand Oaks: Sage.

WWW stránky dotazníků (viz s. 1) v té podobě, která byla dostupná v květnu 2007.